

УВОД

1. Предмет истраживања

Процес трансформације наше привреде из самоуправног социјализма у тржишну привреду отпочео је 1988. године. Тај процес, процес транзиције предузећа из амбијента "договорене" економије у тржишни амбијент није још завршен. У том процесу, у привреди Републике Српске, забиљежен је велики број стечајева и престанак пословања великог броја предузећа. С друге стране, изразито велики број предузећа је платежно неспособан и налази се пред отварањем стечајног поступка.

Разлог томе треба тражити у чињеници да су државни капитал куповала лица без елементарног знања из области савремене организације рада и пословања предузећа. Кратак осврт на пословање предузећа у привреди Републике Српске, са аспекта транзиционих процеса, показује следеће стање:

- велики број приватизованих предузећа не ради – не послује,
- већина приватизованих предузећа, која раде, послују са губитком,
- велики број радника је на тзв. "чекању" и
- многа тзв. "стратешка предузећа" – предузећа од посебног државног интереса, нису приватизована.

У великом броју предузећа власници управљају пословањем предузећа. Општа је оцјена да су управљачке структуре већине наших предузећа непримјерене актуелним тржишним условима. Ове структуре не уважавају промјене које су се десиле у окружењу, у погледу битно измијењене тржишне позиције у свим привредним гранама и дјелатностима.

Менаџерске екипе већине предузећа су се показале као неспособне да се ухвате у коштац са поменутиим огромним проблемима. Основни разлози за овакво стање, према истраживањима, су :

- неадекватна образовна и стручна структура у сектору приватног индустријског предузетништва,

- доминација критеријума политичке подобности за именовање на менаџерске функције у јавном сектору, од највиших до најнижих,
- изостављен институт одговорности за остварене резултате,
- недостатак спознаје да менаџери морају континуирано обнављати постојеће и усвајати нове вјештине и знања и
- потпуни изостанак мотивације и стимулативног награђивања.

У области привреде, преовладавају класични облици руковођења и управљања процесима рада. Они су наслијеђени из праксе функционисања предузећа у друштвеној својини.

С друге стране, држава као власник предузећа није се показала као успјешан привредник и добар домаћин. То није била ни у предратном периоду. Уплив државе у привреду, углавном преко политичких странака, односно политичке кадровске комбинаторике, преко управних и надзорних одбора, додатно отежава и онако тешку ситуацију у привреди Републике Српске.

Међутим, у савременом свијету, појавом менаџера – стручних носилаца функција руковођења, интензивирани су процеси развоја тржишне привреде. Појава стручних менаџера довела је до одвајања функције власништва од функције руковођења. У земљама са развијеном тржишном привредом ти процеси јачају.

Процес транзиције предузећа намеће потребу теоријског и емпиријског истраживања и дефинисања промјена у управљању финансијским портфељем предузећа, што је дефинисано као предмет истраживања.

Израз портфељ долази од француске ријечи "portefeuille" што значи буђелар, лисница, торба, новчаник, торба једног министра. У банкарству, остава у којој се чувају мјенице; каса или посебна преграда у каси, с одвојеним одјељцима за периодичку доспјелости.¹

¹ Проф. др Стеван М. Куколеча : Организационо-пословни лексикон,

У финансијском свијету назив портфељ или портфолио се усталио за комбинацију различитих финансијских инструмената у које је неки инвенститор уложио своја средства.

Финансијски портфељ је скуп финансијских средстава (инструмената) које неки појединац или предузеће посједује. Може се састојати од:

- новца : готовина, депозити...
- хартија од вриједности (ХОВ) : акције, обвезнице..

Портфељ је, у ствари, сума свих различитих улагања једног предузећа. Ако биланс стања предузећа, као финансијски извјештај о стању средстава и извора тих средстава, посматрамо са становишта новца – тада актива биланса стања показује употребу новца, тј гдје је новац потрошен. Са истог становишта пасива биланса стања показује одакле је новац дошао. Двије стране биланса стања су само два различита аспекта исте суме новца, тј. одакле је новац дошао и гдје је новац потрошен. Полазећи од тог становишта, финансијски портфељ предузећа се дијели на портфељ активе и портфељ пасиве.

Предмет истраживања овог рада су финансије предузећа, односно финансијско пословање предузећа и финансијско управљање предузећем у тржишним условима.

2. Циљ истраживања

Полазећи од наведених констатација, циљ истраживања овог рада је: показати како управљати финансијским портфељем предузећа у тржишним условима, да би оно стекло финансијски бонитет и обезбједило свој опстанак, раст и развој.

Следствено томе, централна циљна усмјереност истраживања је у доказивању основне тезе да је стицање у одржавање финансијског бонитета основни услов за опстанак, раст и развој предузећа; он је у фокусу финансијског управљања предузећем, како у тржишној привреди, тако и услов опстанка предузећа у његовој транзицији из нетржишног у тржишни привредни систем.

Значај пословних финансија – финансијског менаџмента мора се подићи на знатно виши ниво. То ће се постићи када менаџери, који су одговорни за управљање предузећем, промијене мишљење о улози и значају финансијског менаџмента за опстанак, раст и развој предузећа. Прије њих мишљење морају промијенити власници предузећа - акционарских друштава. Предуслов је, дакле, за добро управљање финансијама предузећа, развијена свијест и познавање значаја финансијског менаџмента од стране власника предузећа. Код власника предузећа треба пропагирати значај и корист коју могу имати од добро организованог и способног финансијског менаџмента.

Осим наведеног, сврха овог рада је да подстакне и помогне развијање свијести о улози и значају финансијског менаџмента, првенствено код оних који су одговорни за управљање предузећем.

3. Хипотеза

Проблематика управљања предузећем у транзицији је недовољно обрађена у стручној литератури. У том контексту, посебно је недовољно обрађена проблематика управљања финансијама предузећа.

С друге стране, највећи број предузећа је проблему финансијског управљања окренуо леђа. То потврђује чињеница да предузећа немају, осим мањих изузетака, организовану финансијску службу. На тај начин, за обављање финансијских послова нико није задужен, нити је ко одговоран. Такво стање је последица широко распрострањеног мишљења да финансијски бонитет предузећа није услов за његов опстанак, раст и развој. То су чињенице. Оне збуњују, привлаче пажњу и траже одговор на питање: зашто је то тако?

У књизи "Философија живота", аутори Проф. др Милан Галогача, академик и Проф. др Марина Галогача дају следећу дефиницију хипотезе: "Хипотеза (грчки *hypo*=испод, *theesiss*=поставка) је претпоставка, суд који се претходно узима за истинит без доказа да се помоћу њега објасне неке чињенице или појаве, а после је се провјерава да ли не стоји у противречности са искуством, ни он сам, ни закључци који се из њега могу извести; хипотеза је теорија за коју мислимо да би могла решити неки проблем али будући да нисмо сигурни у то, привремено је не тврдимо него

је подвргавамо поступку који треба да покаже њену истинитост или неистинитост."

Полазећи од дефинисаног циља, те узимајући у обзир комплексност предмета истраживања, постављамо хипотезу да је стицање и одржавање финансијског бонитета основни услов за опстанак, раст и развој предузећа у тржишним условима.

Поред наведене главне хипотезе, постављамо и помоћне хипотезе:

- финансијски бонитет у предузећима се уопште не утврђује и не прати;
- у оквиру организационе структуре предузећа (средње величине), финансијска служба не постоји и
- послове финансијске функције предузећа, у најужем обиму, обављају : служба књиговодства или књиговодствени сервиси.

4. Методе истраживања

У истраживању и презентовању резултата кориштене су научне методе и њихове одговарајуће комбинације.

Методом анкетирања добијени су подаци о организацији финансијске функције предузећа из окружења. За обраду података и извођење закључака кориштене су статистичке методе. Уз наведене, кориштене су и методе индукције, дедукције, математичка метода (кориштење математичке логике, формула, математичких симбола и операција у финансијске сврхе), те метода моделирања, помоћу које је урађен модел управљања финансијским портфељем предузећа средње величине.

5. Концептуални оквир

Истраживање је подијељено у два дијела :

1. финансијско пословање предузећа у тржишним условима и
2. финансијско управљање пословањем предузећа у тржишним условима

Први дио обрађује полазне основе и нужне претпоставке за финансијско пословање предузећа. У том контексту, први дио је подијељен у четири, логички повезана цјелине :

1. финансијска функција предузећа - гдје је дефинисана улога финансијске функције у предузећу, наведени послови које обавља, дат модел организације финансијске функције у предузећу средње величине ;
2. финансијска политика предузећа – гдје је дефинисано мјесто и улога финансијске политике у пословној политици предузећа, одређени циљеви финансијске политике, анализирана начела финансијске политике и вођење финансијске политике у оквирима степена развијености финансијског тржишта Републике Српске ;
3. финансијско планирање у предузећу – гдје је разрађен механизам финансијског планирања у предузећу ;
4. финансирање предузећа – гдје су одређени циљеви финансирања предузећа, анализирана правила и облици финансирања предузећа.

Други дио подијељен је у три логички повезана цјелине:

1. увод у управљање финансијама предузећа – одређује подручје управљања финансијама предузећа, дефинише циљеве финансијског управљања, анализира аксиоме финансијског управљања, правне форме предузећа и финансијско управљање и утицај финансијског окружења на финансијско управљање предузећем ;
2. финансијска анализа у функцији финансијског управљања предузећем гдје се анализира финансијски, приносни и имовински положај предузећа у оквиру анализе бонитета предузећа и даје се модел финансијског информисања у сврху управљања финансијским портфељем ;
3. модел управљања финансијским портфељем предузећа – обрађује стратегију и тактику управљања финансијским портфељем активе и пасиве предузећа.